

SCHMIDT ÉVA ARCHÍVUM HONLAPJÁNAK BEMUTATÓJA

Budapest, 2024. augusztus 5.

SZILÁGYI ZSOLT

2024. július 9-én az MTA Humán Tudományok Kutatóházában került sor a Schmidt Éva kutatói hagyatékának feldolgozására és közreadására indított kutatási program keretében létrejött *Schmidt Éva Archívum* honlapjának bemutatására. A honlap célja Schmidt Éva kutatásainak, gyűjtéseinek, publikációinak a hazai és nemzetközi kutatói közösség, illetve az érdeklődő nagyközönség számára történő bemutatása, hozzáférhetővé tétele.

Schmidt Éva (Budapest, 1948–Hanti-Manszijszk, 2002) néprajzkutató, folklorista, nyelvész, az MTA egykori Néprajzi Kutatóintézetének (ma HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet) munkatársa, az obi-ugor népek és nyelvek kiemelkedő kutatója 1991-től haláláig Nyugat-Szibériában, Belojarszkij városban dolgozott az általa megálmodott és a Magyar Tudományos Akadémia illetve a Hanti-Manysi Autonóm Körzet vezetése együttműködésének keretein belül létrehozott Északi-hanti Folklórarchívumban. Az első hanti tudományos intézmény vezetőjeként intenzív tudományszervező és oktató munkát végzett, hatalmas néprajzi- és folklórarchívumot hozott létre. Halála előtt hagyatékát 20 évre zárolta, így annak részletes tudományos feldolgozása csak 2022-ben kezdődhet meg.

Bár „Schmidt-hagyatékon” elsősorban a Belojarszkijban végzett munka eredményét értjük, valójában ennél jóval többről van szó. Schmidt Éva tudományos életművébe tartozik egész kutatói életútja, korábbi (1970, 1980, 1982, 1990–1991) gyűjtései, publikációi, jegyzetei, dokumentált előadásai, interjúi, szakmai jelentései, a közreműködésével készült kötetek, filmek, valamint mások gyűjtéseinek feldolgozása. A hagyatékat kiegészítik a gyűjtési dokumentációk és a Schmidt hagyaték mások által készített dokumentációi is. Az Északi-hanti Folklórarchívumban keletkezett anyagok eredetije az alapító szerződés értelmében az intézményt illetik, így a magyar kutató halála után ezek másolata került Magyarországra, amit a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont gondoz. Ez az anyag 2022-ben jelentős mértékben bővült, hiszen Schmidt Ádám a feldolgozásban résztvevő magyar tudományos intézmények rendelkezésére bocsátotta az elmúlt évtizedekben a család által őrzött anyagokat is, így a Schmidt Éva Archívum fontos hagyatéki elemekkel gazdagodhatott.

Az 1970 és 2002 között gyűjtött, példátlan gazdagságú hanti és manysi nyelvi és folklórgyűjtés feldolgozása 2022-ben indult a HUN-REN BTK Néprajztudományi Intézete és a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont közös projektjében, amelynek megvalósítását a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatása teszi lehetővé. A program a hagyaték áttekintése után kiválasztott gyűjteményi egységek tudományos vizsgálatát, közreadását tűzte ki célul, hiszen a teljes feldolgozás előreláthatóan több ütemben valósulhat majd meg. A hagyaték értéke több szempontból is felbecsülhetetlen: egy veszélyeztetett nyelv, a hanti nyelv északi nyelvjárásainak komplex, több témára és szakterületre kiterjedő dokumentációjáról van szó, amit jelentős mennyiségű audio- és videofelvétel őriz. A felvételek egy része lejegyzéssel, jegyzetekkel is el van látva, ezekből a kutatás számára nélkülözhetetlen metaadatokat (gyűjtés helye, ideje, adatközlő személye, esetleg téma, műfaj) is megmerhetjük. A többszáz órányi eredeti hang- és videofelvétel a kutatói munka és a felhalmozott tudás példátlan gazdagságát is bizonyítja, amellet, hogy fontos bázisát jelenti a hanti kultúra iránt érdeklődő kutatóknak is. A hagyaték feldolgozása során a projektben igyekszünk az analóg anyagokat a legmodernebb feltételek szerint digitalizálni, így őrizve meg az utókornak, ugyanakkor ez a feladat az online közreadás egyik alapfeltétele is.

A július 9-én lezajlott eseményen – amelynek a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont adott helyet – az immár több mint két éve futó program újabb fontos mérföldkövét jelentő honlap bemutatásán volt a hangsúly. Az eseményen az online felület szerkesztői – Ruttkay-Miklári Eszter, Csepregi Márta, Sipos Mária – mellett megszólaltak azok a munkatársak – Máthé Levente, Szilágyi Levente, Vitalij Szigiljetov, Gulyás Zoltán – is, akik egy-egy tematikus oldal létrehozásában segítettek. A honlap technikai kivitelezését Ferenczi Zsanett végezte, akit informatikus és nyelvész képzettsége tett alkalmassá e speciális feladat elvégzésére. A honlap létrehozásakor – ahogyan az egész feldolgozást, közreadást célzó program során mindig – igyekeztünk Schmidt Éva elképzelései alapján eljárni, az online felület, és az Archívum kialakításakor is figyelembe vesszük kutatói iránymutatásait.

A honlap – amely a <https://schmidt-eva-archivum.nytud.hu/hu> linken érhető el – öt fő menüpontot tartalmaz. Az első a projekt és a hagyaték részleteit mutatja be, a második Schmidt Éva életére és munkásságára koncentrál. Az *Archívum* menüpont tartalmazza magukat a gyűjtéseket. Itt többszemponútú kereső segíti azokat, akik böngészni szeretnének az anyagokban. A kereshető paraméterek egyelőre a gyűjtés helyére és idejére, az adatközlő személyére, a forrás típusára és műfajára vonatkoznak, de ezt kiegészítve elérhető egy olyan helynévmutató is, amely a forrásokban előforduló helyszíneket tartalmazza. A források öt típus alapján különíthetők el: fényképek, videofelvételek, hangfelvételek, kéziratok és térképek.

A főmenü negyedik eleme a *Feldolgozások* nevet viseli. A szerkesztők szándéka szerint ez elválna az Archívumban megtalálható nyersanyagoktól. Schmidt Éva az archívum

archetípusáról írott munkájában kiemelte, hogy a forrásokat a lehető legtisztábban, magyarázat, ráarakódó tudás nélkül is meg kell őrizni, párhuzamosan a különböző célú és típusú feldolgozásokkal. Ezt az elvet testesíti meg az Archívum és a Feldolgozások menüpont szétválasztása. A Feldolgozások menüpontban lévő tematikus anyagok az Archívumban található forrásokra épülnek, azokat használják, de szerkesztett, magyarázatokkal ellátott formában. A teljes szétválasztás természetesen lehetetlen, hiszen az Archívumban található források mellett is szerepelnek leírások, fordítások, címszavak, amelyek már részben értelmezésként foghatók fel, a tendencia azonban egyértelmű.

Az ötödik pont a *Publikációkat* tartalmazza, így az online felületen is elérhetővé válik a kutató teljes szakirodalmi munkássága. A 170 tételes bibliográfia minden eleme olvasható és letölthető az interneten keresztül. A honlap kialakításakor a program munkatársainak elképzelései szerint alapkövetelmény a többnyelvűség, amely a program jelenlegi szakaszában a magyar oldallal párhuzamos angol és orosz oldalak létrehozását jelenti. Ezzel elsősorban a nemzetközi tudományos közvélemény, az orosz kutatók, illetve a hantik és manysik számára való hozzáférés biztosítása volt a cél. Ez utóbbi egyben a – Schmidt Éva számára alapvető fontosságú – revitalizációt is szolgálja. A honlap valamennyi itt említett nyelven történő megjelenítése természetesen hatalmas vállalkozás, a különböző nyelvi változatok nem tudnak egyidőben megjelenni. A cél jelen pillanatban a lehetőség bemutatása, és a programban folyamatosan törekszünk a teljes nyelvi tükrözés megvalósítására is.

Az eseménynek különleges jelentőséget adott, hogy a honlap bemutatójára sikerült vendégül látnunk Schmidt Éva egykori hanti munkatársait, akikkel a nyugat-szibériai Belojarszkij városában alapított Északi-hanti Folklórarchívumban dolgozott együtt. A magyar kutató halála óta már nyugdíjba vonult munkatársak, Ljudmila Romanovna Homljak, Tamara Romanovna Pjatnyikova és Rima Konsztantyinovna Szlepenkova csatlakoztak a hagyaték feldolgozásához, és már a honlapra kerülő anyagok kidolgozásában is részt vettek. Elkészítették több település leírását, adatolták a fényképek jelentős részét, és életrajzi adatokat gyűjtöttek össze az adatközlőkről. A honlap bemutatóján elsősorban Schmidt Évához fűződő viszonyukról meséltek. Felidéztek mikor találkoztak vele, hogyan kezdtek el vele dolgozni, mit jelentett számukra a magyar kutatónővel való találkozás. A vendégek között volt Zoja Sztjepanovna Rjabcsikova is, aki nem közvetlen munkatársként, hanem adminisztratív, kulturális pozícióból segítette annak idején Schmidt Éva és a Folklórarchívum munkáját.

A honlap természetesen folyamatos fejlesztés alatt áll. A hagyatékot feldolgozó program tevékenysége során az online felületen elérhető anyag, digitalizált hang és videófelvevételek, kéziratok, Schmidt Éva kutatóútjairól készült térképek tekintetében is bővílni fog. A cél a rendelkezésre álló kereteken belül e páratlan tudományos anyag lehető legrészletesebb bemutatása.